

Gorski kosmatinec - velika velikonočnica (Pulsatilla grandis)

Rastišče na Boču

Kratka predstavitev

- Velika velikonočnica je na Boču prvič omenjena v letu 1928, zabeležil jo je graški pravnik, odličen amaterski botanik H. SCHAEFTLEIN. V poznejšem času, leta 1937, jo je opisoval V. PETKOVŠEK. Na Boču se pojavlja na treh rastiščih: Bočka ravan (planinski dom) – 660 m, Galke – 550 m in Ljubično – 330 m.
- Kratek opis: cvet zvončast, gosto dlakav, vijoličaste barve s šestimi venčnimi listi in rumenimi prašniki. Je brez vonja, okus je grenak, vsebuje pa strup ANEMONIN, ki hromi osrednje žičevje.

Na Boču se najpogosteje pojavlja z enim do tremi cvetovi, v nekaj primerih pa smo naleteli na združbo osem in devet cvetov. V mojih desetih letih varovanja je bilo veliko cvetočih rastlin, tudi po tisoč letno, v mojih 45 letih toliko več. Od leta 2010 do 2019 je stanje v naravi vsako leto podobno, okoli 300 cvetov na vseh 3 rastiščih Boča.

Dejavnosti PD Poljčane za ohranitev velikonočnice

V letu 1990 smo predlagali takratni Občini Šmarje pri Jelšah, da zaščiti predel rastišča Velike velikonočnice. Z odlokom je bil predlog realiziran v letu 1991. Že pred 30 leti smo postavili lesene ograje in jih redno vzdržujemo. Varovanje traja vsako leto do 20 dni. Sodeluje skupina štirideset prostovoljcev gorskih stražarjev, varuhov gorske narave in planincev našega in okoliških planinskih društev. Na rastišču imamo oglasne in opozorilne table, ki jih postavimo po vsebinskih predlogah, ki jih poda Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Celje. V lokalnem tedniku Bistriška panorama objavljamo opozorila in naše aktivnosti za ohranitev Velike velikonočnice. Varuhi pri svojem opravilu tudi razlagajo in obveščajo o ogroženosti in kako škodo povzročajo nevestni pristopi na rastišče velikonočnice.

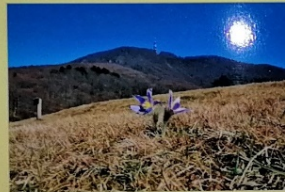
ZAVAROVANO OBMOČJE NARAVE

BOČ JE ENO IZMED NAJSTAREJŠIH ZNANIH NAHAJALIŠČ VELIKONOČNICE V SLOVENIJI

Čeprav je leta 1928 velikonočnica na Boču najprej opazil amaterski botanik nemškega rodu, rojen na slovenskem (Hans Shaeflein), je nahajališče podrobno opisal slovenski botanik, prof. dr. Viktor Petkovšek leta 1952. Nekdanje večje območje razširjenosti velikonočnice v okolici planinskega doma na Boču je danes skrčeno na vsega 1200 m². Ključni dejavnik za rast velikonočnice je polsuh travnik na apnenčasti podlagi s tanko plastjo prsti z manj hranili. Z namenom dolgoročne ohranitve nahajališča je takratna Občina Šmarje pri Jelšah (danes v pristojnosti Občine Rogaska Slatina) leta 1990 na pobudo naravovarstvene stroke zavarovala rastišče kot naravni spomenik. Za ohranitev ostanka življenjskega prostora velikonočnice na Boču so v veliki meri deležni planinci in ljubitelji gorskega cvetja.

Planinska restavracija na Boču.

ZAKAJ JE POMEMBNO USTREZNO VZDRŽEVANJE?

Čeprav je velikonočnica prilagojena na rastišča s slabo hranilnostjo in malo prsti, se na takšnih rastiščih hitro razvijejo tudi grmi in drevesa, ki zasenčijo tla. Z opustitvijo redne košnje, bi velikonočnico povsem izpodrinile večje rastline. Ker lahko veter raznaša semena tudi do 80 m daleč, je zelo pomembno, da kmetje v okolici nahajališča na Boču izvajajo ekstenziven način kmetovanja, brez gnojenja in z zmanjšanim številom košenj. Morebitne samonikle velikonočnice izven ograde je nujno pustiti, saj tako povečujemo možnosti za revitalizacijo nahajališča na Boču.

O ZAVAROVANI VELIKONOČNICI

Velikonočnica je rastlina stepskih suhih travšč v južni in vzhodni Evropi. Zgodaj spomladi že lahko opazimo njene vijolične cvetove, ki se razvijejo, še preden rastlina dobi liste. Njen cvet je zvonast in pokončen, kar je posebnost v družini kosmatincev, ki imajo praviloma povešene cvetove. Cvet sestavlja šest svetlo vijoličastih, na zunanji strani svilnato dlakavih listov. V notranjosti cveta so številni živo rumeni prašniki in pestiči z dolgimi vratovi. Cvetove oprahujejo divje čebele in čmrliji.

Dva do trikrat pernato deljeni listi se razvijejo šele po cvetenju.

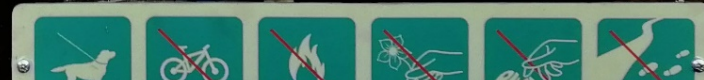
Steblo je okroglo in dlakavo, ki v času zorenja plodov zraste tudi do 60 cm visoko.

Plodovi velikonočnice, ki dozore poleti, so močno dlakavi, da jih veter lažje raznaša. Rastlina že takrat začne tvoriti cvetni brst in do konca poletja se cvetni listi oblikujejo v močan popek, pred zimo zavarovan z gostim dlakavim ovojem. Zaradi tako pripravljene cveta velikonočnica vzcveti že zgodaj spomladi, na Boču med marcem in majem.

OHRANJANJE VELIKONOČNICE

Velikonočnica je izjemno redka vrsta v Sloveniji. Da ohranjamo še zadnja nahajališča, je pomembno:

- ▶ vzdrževanje travšč,
- ▶ informiranje obiskovalcev,
- ▶ usmerjanje obiskovalcev, še posebej v času cvetenja velikonočnice,
- ▶ upravljanje z območjem rastišča.

A wooden signpost stands in a field of dry, yellowish-brown grass. The sign is white with black text. In the background, there is a rolling green hill and a dense forest of bare trees on a larger hillside under a clear blue sky.

NE HODÍTE
PO RASTIŠČU!

Pri delu nam pomagajo strokovnjaki iz Zavoda RS za varstvo narave OE Celje in Maribor.

Veliko obiskovalcev je iz vrst šolske mladine.

Pred 20 leti se je pojavilo veliko izkopavanj celih rastlin, skupaj s koreniko in zemljo, da so doma pripravili približno enake pogoje rasti, kot je na Boču. Z rastišča so plenili tudi semena rastlin. Sedaj tega ni več opaziti, največ do dva cveta v letu.

Veliki kosmatinec je stepska rastlina, ki se sama dobro varuje pred zunanjimi vplivi.

- Na zmanjšano število cvetočih rastlin vpliva več dejavnikov. Najbolje jih je konec pred dvajset leti opisal dr. Peter Senčič s Pedagoške fakultete v Mariboru. Takratni predstojnik katedre za biologijo je s svojimi študenti izvajal raziskovalno nalogo, ki je trajala štiri leta. Opredelili so zunanje vplive, kot so klimatske spremembe, neustrezen PH tal, zaraščanje z resjem in mahom. Ker je to stepska rastlina, ki je doma za Kavkazom, ji škodijo tudi mile zime z manj snega. Znižalo se je tudi število opraševalcev, čebel ni, čmrljev še ni, nabor drugih pa je tudi bolj boren. Z umetnim zasajanjem so ugotovili, da je uspešno le v 10 %.
- Današnji problem na rastišču so ljudje – obiskovalci, ne pa planinci. Zadnja leta obiše Boč in rastišče v času cvetenja do 3000 obiskovalcev.
- Zaradi pametnih telefonov z zmogljivimi fotoaparati vstopajo na rastišče in pohodijo, odlomijo, majhne popke cvetov.
- Drugi problem pa so živali (psi), ki brez nadzora prosto vstopajo in celo jedo cvetove velikonočnice.

Planinci vsako leto izvajamo čiščenje travišča s košnjo in grabljenjem ter odstranjujemo mah in resje.

Za širjenje zavesti o nujnosti sobivanja z naravo potrebujemo časopise, radijske postaje in televizijo.

Hvala lepa tistim ki pomagajo, varuhom, medijem, PZS, ki vzgaja kader, in tistim ki bodo pomagali, ter vam tukaj prisotnim za vaš prispevek za ohranitev velike velikonočnice.

Ivan Borovnik – PD Poljčane, odsek za varstvo gorske narave